

« Ecce bonus curator tuus misit tibi uxorem. » Hoc est quod ait S. Chrysostomus homil. 53 et 68 ad Popul.: « Si filiis, inquit, omnia dimittas, periculose custodiæ tuæ cuncta commendasti: si vero Deum eis relinquant hæredem et tutorem, innumeros reliquisti thesauros. Si vis filios divites in tuto relinquere, Deum ipsis relinque debitorem, et hoc eis chirographum trade. Deus centuplum, quod promisit, rependet. Deo ergo fenere. » Et S. Cyprianus, tract. De Opere et Eleemosyn.: « Patrimonium, ait, Deo creditum nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur. »

Græca jam aliter habent, nimirum: *Dominus qui retribuit* (Græcum ἀποδοῖς, habet emphasim, q. d. Qui recompensat, qui quasi mercedem merito, ac par pari retribuit) *gratias* (copiam gratiarum), *meminit in posterum*; Syrus, *qui facit quod bonum est, paratus* (id est, bene dispositus) *est in via sua*; Arabicus, *qui operatur bonum, bene se habebunt via illius*.

MEMINIT (Deus) EJUS (eleemosynæ) IN POSTERUM, — ut eam suo tempore remuneretur, laudet et celebret, uti Christus apparuit noctu S. Martino, qui dimidiam chlamydem dederat pauperi, eam coram angelis ostentans, dicensque: « Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. » Ita Sulpitius in Vita S. Martini.

ET IN TEMPORE CASUS SUI INVENIET (eleemosyna, et eleemosynarius) FIRMAMENTUM. — Syrus, *et in tempore quo ceciderit, inveniet esse fulcrum*; Arabicus, *et qui cadet, erit illi virtus et sustentaculum*; Tigrina omnia hæc una sententia complectitur: *Dominus gratiam redditurus memor erit in posterum, ut auctor (eleemosynæ) tempore casus sui adminiculum inveniat, q. d. Si eleemosynarius in adversa labatur, si in calamitates incidat, Deus memor ejus eleemosynarum eum fulciet, roborabit, eriget, restituet in pristinum statum et gradum, imo majoribus bonis et donis cumulabit.*

Secundo, Palacius hæc accipit de casu, id est, lapsu in peccatum, q. d. Si eleemosynarium in peccatum labi contingat, in ipso casu inveniet eleemosynam, quam fecit, cui nitatur, et in qua firmetur, ut surgat. Quia eleemosyna misero data rogat pro datore Deum, ut eum ab omni miseria liberet, qui miseros ab eorum miseria liberare solebat. Hoc est quod ait Tobias cap. iv: « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. »

Hujus rei mirabile exstat exemplum in Prato Spirit. Joannis Moschi, cap. ccvii, de virgine quadam Gentili, quæ cum sua erogasset in pauperes, reducta ad inopiam, lapsa est in fornicationem, atque victum sibi pararet, seipsam prostituit: sed Deus, memor ejus eleemosynarum, ipsam

ad pœnitentiam revocavit, per eamque ad castitatem, fidem et baptismum traduxit; eumque nullus pro ea in baptismo spernere vellet, angeli cœlitus missi pro ea se sponsores præstiterunt.

Denique Psaltes Psal. xl, 1: « Beatus, inquit, qui intelligit super egenum et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus. » Quocirca S. Cyprianus in fine tract. De Opere et Eleemosyna, hæc ei dat elogia: « Præclara et divina res, inquit, fratres charissimi, salutaris operatio, solatum grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res et grandis et facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis, verum Dei munus et maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adjutus perfert gratiam spiritualem, et promeretur Christum judicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac prompte certemus: omnes in agone justitiæ, Deo et Christo spectante, curramus; et qui sæculo et mundo majores esse jam cepimus, cursum nostrum nulla sæculi et mundi cupiditate tardemus. » Et S. Chrysostomus, homil. 33 ad Popul.: « Eleemosyna, inquit, Christi adstat tribunali, non tantum patrocinans, verum et ipsi persuadens judicis, ut reo patrocinium præstet, et pro eo sententiam ferat; et licet millies peccaverit, coronat et victorem promulgat. » Intellige hæc de illis qui peccant ex fragilitate, non ex præsumptione. Ex hac enim et similibus S. Scripturæ de eleemosyna peccatum expiante sententiis, quidam in errorem prolapsi sunt, ut censerent sibi licere rapere aliena, et vivere ut liberet, eo quod eleemosyna sine pœnitentia compensaret omne peccatum. Quem errorem recenset et confutat S. Augustinus lib. xxv De Civitate Dei, cap. xxii, et Enchir. cap. lxxv: « Non ergo, inquit, se fallant, qui per eleemosynas quamlibet largissimas fructuum suorum, vel cujuscumque pecuniæ, impunitatem se emere existimant, in facinorum suorum immanitate ac nequitia permorando. » Sic et S. Gregorius in Pastor. parte III, cap. xxi: « Ne venalem, inquit, Dei justitiam aestiment, si, cum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrantur se posse inulte peccare; melior quippe est anima quam esca, et corpus quam vestimentum. » Et S. Cæsarius Arelatensis, homil. 9: « Prodest eleemosyna, inquit, si omittas peccare. »

Hi sunt ergo tres fructus eleemosynæ: *primus*, quod instar aquæ restinguat peccata; *secundus*, quod maneat in memoria Dei, ut eam remuneretur; *tertius*, quod in casu sit fulcrum. Vide et quæ dixi Deuter. xxvi, vers. 12, ubi viginti illius tres eleemosynæ fructus recensui.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Parænesis est ad eleemosynam: pergit enim ad eam adhortari usque ad vers. 12. A quo usque ad vers. 23, est parænesis et cohortatio ad sapientiam, ex duodecim ejus officiis, quæ ipsa suis filiis, ræsertim eleemosynarum præstat. Inde, usque ad finem capituli, recenset varia hujus sapientiæ præcepta, præcipue circa pudorem malum, qui hostis est sapientiæ.

1. Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.
2. Animam esurientem ne despexeris: et non exasperes pauperem in inopia sua.
3. Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti.
4. Rogationem contribulati ne abicias: et non avertas faciem tuam ab egeno.
5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: et non relinquant quærentibus tibi retro maledicere.
6. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.
7. Congregationi pauperum affabilem te facito, et presbytero humilia animam tuam, et magnato humilia caput tuum.
8. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifica in mansuetudine.
9. Libera eum, qui injuriam patitur de manu superbi: et non acide feras in anima tua.
10. In judicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum.
11. Et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater.
12. Sapientia filiis suis vitam inspirat, et suscipit inquirentes se, et præbit in via justitiæ.
13. Et qui illam diligit, diligit vitam: et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.
14. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: et quo introibit, benedicet Deus.
15. Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: et eos qui diligunt illam, diligit Deus.
16. Qui audit illam, judicabit Gentes: et qui intuetur illam, permanebit confidens.
17. Si crediderit ei, hæreditabit illam, et erunt in confirmatione creaturæ illius.
18. Quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum.
19. Timorem, et metum, et probationem inducet super illum: et cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, et credat animæ illius.
20. Et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum, et lætificabit illum.
21. et denudabit absconsa sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam ei intellectum justitiæ.
22. Si autem oberraverit, derelinquet eum, et tradet eum in manus inimici sui.
23. Fili, conserva tempus, et devita a malo.
24. Pro anima tua ne confundaris dicere verum.
25. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.
26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.
27. Ne reverearis proximum tuum in casu suo.
28. Ne retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.
29. In lingua tua sapientia dignoscitur: et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et firmamentum in operibus justitiæ.
30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuæ confundere.
31. Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subicias te omni homini pro peccato.
32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.
33. Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem

certa pro justitia, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos. 34. Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis. 35. Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi. 36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. **FILI, ELEEMOSYNAM PAUPERIS NE DEFRAUDES**, — hoc est, pauperem eleemosyna non defraudes. Est hypallage. Similis est illa frequens Hebraeis: *Miserunt civitatem in ignem*, hoc est, miserunt ignem in civitatem. Et illa *Exodi* cap. xii, vers. 11: « Calceamenta habebitis in pedibus, » id est, pedes habebitis in calceamentis, sive calceatos.

Vox *defraudes*, vel, ut graece est, *prives*, significat eleemosynam pauperi esse debitam, illumque ad eam habere jus, non justitiae, sed charitatis, ut, scilicet, petat a divite panem, vestem, vel nummum sibi ab eo ex charitate debitum, quo quasi stimulo incitat divitem ad dandum illum, *q. d.* Da panem pauperi; quia panis ille est pauperis, hoc est, pauperi debitus; unde si illum ei neges, facis ei injuriam, quia eum re sibi debita defraudas. Hoc est quod ait S. Basilius in illud Evangelii: *Destruam horrea mea*. « At tu, inquit, numquid spoliator es, qui, quae dispensanda accepisti, propria reputas? Est panis famelicis, quem tu tenes; nudi tunica, quam tu in conclavi conservas; discalceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum, quod possides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valeres. » Et, quod magis mirere, negat S. Ambrosius, *serm.* 81, posse quemquam bona sua appellare, quae quis possidet: « Sed ais (inquit) quid injustum est, si, cum aliena non invadam, propria diligenter servem? O impudens dictum! Propria dicis? Quae? Ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? » Et mox: « Non minus est eriminis habenti tollere, quam, cum possis et abundes, indigentibus denegare. » Neque aliter sentit S. Hieronymus, qui ad Hedibiam hunc in modum scribit *epist.* 110, *Quaest.* I: « Si plus habes, quam tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, et in illo debitor esse te noveris. »

Addo S. Chrysostomum, qui ad populum Antiochenum verba faciens: « Numquid (ait) grave quidpiam et onerosum a nobis requirit? Necessitatem excedentia vult nos facere necessaria, et quae nequidquam, et inutiliter reposita sunt, haec vult bene distribui. » Et aliquanto post: « Tuarum rerum es, o homo, dispensator, non minus quam qui Ecclesiae bona dispensat. » Et mox: « Non ad hoc accepisti, ut in delicias absumeres; sed ut in eleemosynam erogares: numquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditae, sive ex laboribus justis, sive ex hereditate paterna pos-

sideas. » Et S. Bernardus, *epist.* 42 ad *Henricum Senon.*, sic ait: « Nostrum est, pauperes clamant, quod effunditis; nobis crudeliter subtrahitur, quod vos inaniter expenditis. » Nostrum, id est, nobis debitum est non ex justitia, sed ex charitate. Denique S. Augustinus in *Psal.* cxlvii: Superflua diviti, inquit, necessaria sunt pauperi; aliena retinet, qui ista tenet. » Porro, ne quis dicat haec concionatorie per exaggerationem dici, didactice et scholastice S. Thomas II II, *Quaest.* LXVI, art. 7, ita definit: « Res, quas aliqui superabundantes habent, ex naturali jure debentur pauperum sustentationi. » Idem, in IV, dist. XV, *Quaest.* II, art. 4, asserit hanc esse communem Theologorum omnium sententiam.

Quocirca S. Franciscus, teste S. Bonaventura et aliis in ejus actis, quae sibi quasi pauperi data erant, si pauperior quis ab eo eleemosynam petisset, illico non tam donabat, quam jure suo ce- debat. Unde audiens vetulae cujusdam inedia, dixit: « Frater mi, restituamus alienum hoc (pallium suum denotans) quod ego retinebam, donec aequioris tituli possessor appareret. Jam apparuit pauperissima quaedam soror nostra, ad quam rogo ut mittas hoc meum palliolum, cum quibusdam panibus ex eleemosyna collectis, quae dum Fratres portaverint, dicant quod suum erat sibi dari: reputo enim, quae nobis conferuntur, in nostrum cedere usum, donec indigentior supervenerit. » Sed vide miram Dei providentiam et remunerationem: eodem tempore aliqui ex Pontificiis defulerunt tot panni ulnas, quot S. Patri, ejusque sociis vestiendis sufficiebant.

Pro *eleemosynam*, Graece est *ζωήν*, id est *vitam*, hoc est victum, sive ea quae ad vitam conservandam pertinent. Hinc *ζωήν* et *βίος* tam victum, quam vitam significat, aequae ac Hebr. *חַיִּים* *chajim*, ut patet *Proverb.* xxvii, 27, in Hebr. Hinc illud vulgo tritum: *βίος βίω δούμενος*, id est, *vita victu indiget*. Unde Tigurina vertit: *Ne defraudes victu pauperem*. Cum ergo graeci dicitur *ζωήν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερήσεις*, id est, *vitam*, hoc est victum, *men- dici ne prives*; sensus est, *q. d.* Ne prives pauperem suo victu, quasi sua vita. Novum dat stimulum ad eleemosynam; significat enim ex eleemosyna, puta ex victu, pendere vitam pauperis; ita ut, si eum prives eleemosyna et victu, prives et vita: haec enim sine victu conservari nequit. Uade Syrus vertit: *Fili mi, ne irrideas vitam pauperis*; Arabicus: *Ne derideas victum pauperis*.

Hoc est quod sancitur Jure Canonico, dist. 86, can. *Pasce*. « Pasce fame morientem: si non pavisti, occidisti. » Quam sententiam Gratianus ibidem, et S. Thomas II II, *Quaest.* XXXII, art. 5, tribuunt S. Ambrosio in lib. *Offic.*; sed hodie, nec ibi, nec alibi in S. Ambrosio reperitur. Simile tamen invenitur apud S. Augustinum in *Psal.* cxviii: « Hoc est, inquit, occidere hominem, vitam suam ei subsidia denegare; cave ne inter oculos tuos concludas salutem inopum, et tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum. » Rursus S. Ambrosius, lib. *De Naboth*: « Parietes, inquit, vestitis auro, homines nudatis, clamat ante domum tuam nudus, et negligis, et sollicitus es quibus marmoribus pavimenta vestias: pecuniam pauper querit, et non habet; panem postulat homo, et equus tuus aurum sub dentibus mandit. »

Porro *ζωήν*, et victus, non tantum significat alimoniam, sed et vestitum, pharmaca, habitationem, et quidquid ad vitam tuendam est opportunum, quae omnia praestat eleemosyna: « Unde multa ejus sunt species, ait Rabanus. Non solum ergo, qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, aegro, vel incluso visitationem, captivo redemptionem, debili subvectionem, caeco, deductionem, tristi consolationem non sano medelam, erranti viam, deliranti consilium, et quod cuique necessarium est indigenti; verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: et qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coeret aliqua disciplina, et tamen peccatum ejus, quo ab illo laesus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, et aliqua emendatoria poena plectit, eleemosynam dat, qui misericordiam praestat. » Quae omnia Rabanus transcripsit ex S. Augustini *Enchirid.* cap. lxxi et lxxii, qui et causam addit dicens: « Multa enim bona praestantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati; quia ipsi sibi inveniuntur esse inimici, amici vero eorum potius illi, quos inimicos putant. » Et idem S. Augustinus in *Psal.* ciii: « Valde, inquit, male diligit is qui bene audit, et male operatur; si potes dare, da; si non potes, affabilem te fac: coronat Deus intus bonitatem, ubi non invenit facultatem; nemo dicat: Non habeo; charitas de sacculo non erogatur. »

ET OCULOS TUOS NE TRANSVERTAS A PAUPERE, — ut, cum pauper in te intente respicit petens eleemosynam, tu ab eo aspectum ne avertas, alioque transferas. Unde Tobias, cap. iv, 7, filio praecipit: « Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; sic enim fiet tibi: nec a te avertatur facies Domini. » Vult ergo Siracides ut, si videro pauperem, figam oculos in eum, ut ea fiducia petat a me; si enim viderit me a se avertere oculos, incipiet diffidere, ac ita non petet, et in sua miseria perseverabit,

ait Palacius. Graece est *μὴ παρελκύσεις*, id est, *ne protrahas oculos indigentis*, ut, scilicet, debeant diu in te respicere, et petere eleemosynam; sed cito eam exhibe, tum ut liberes eum longa molestia respiciendi in te et petendi; tum ne diu eum suspensum et dubium de tua donatione teneas, itaque affligas. Unde Syrus vertit, *ne affligas pauperem ignobilem*; Tigurina, *ne oculos egenos spe diu produxeris*; Arabicus, *ne visu noceas dolore afflicto*; tum ut cito ejus necessitati aequae ac desiderio succurras; tum ut tua promptitudine et celeritate dandi, meliorem et gratiorem facias tuam eleemosynam, magisque pauperem soleris et exhilares, juxta illud Apostoli: « Qui miseretur in hilaritate, » *Rom.* xii, 8; et: « Bis dat, qui cito dat. » Qui enim post longas preces dat eleemosynam, significat se eam aegre et coacte dare, nec tam dare, quam caro vendere, puta, laboriosis precibus et molestis clamoribus eam commutare; aut potius eam pene vi sibi invito extorqueri.

Imitare ergo Abraham, de quo dicitur *Genes.* xviii, 2: « Apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum, etc., et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum, » etc. Quare S. Ambrosius lib. I *De Abraham*, cap. v: « Disce, inquit, quam impiger esse debeas, ut possis praeveneri hospitem, ne quis praeveniat, et te boni muneris defraudet copia. » Et S. Chrysostomus in *cap.* xviii *Genes.*: « Currit, ait, et volat senex; vidit enim praedam quam venabatur: non vocavit famulos, quasi diceret: Magnus thesaurus est, magna negotiatio; per meipsum hanc mercem inferre debeo, ne elabatur tantum lucrum. »

2. **ANIMAM ESURIENTEM NE DESPEXERIS**. — Graece, *μὴ ἀπαρήσεις*, id est, *ne contristes*; Arabicus, *ne contristes ventrem inopis*, et *ne prohibeas damno laesum eleemosyna*; Syrus, *ne dolore afficias spiritum animae indigentis*. Spiritus enim pauperis dolore afficitur, cum videt se suasque preces non attendi, sed negligi et despici a divite: inde enim dolet et tristatur, ac si sit cholericus, irascitur. Unde sequitur:

ET NON EXASPERES PAUPEREM IN INOPIA SUA, — *q. d.* Pauper satis habet asperitatis in sua fame et inopia: noli ergo aliam ei addere, eumque exasperare tua dissimulatione despectu, tarditate, verbis morosis et asperis, uti nonnulli objurgare solent pauperes mendicantes, cum eos deberent consolari, itaque afflictiones addunt afflictis.

Graece rursus est *μὴ παρελκύσεις*, id est, *ne protrahas pauperem*; Syrus, *ne obliviscaris spiritum hominis contriti*; Tigurina, *ne inopia sua suspensum quemquam teneas*. Sic enim videris eum despiciere. Noster videtur legisse, *μὴ παραργίσεις*, id est, non exasperes, non exacerbis, ne ad iram provoces. Praeclare Nyssenius, orat. *De*

Pauperum amore : « O serve Christi, inquit, Dei atque hominum amore prædite, ne fratrem despicias, ne prætereas, ne ut scelus, ut piaculum, ut aliud quiddam fugiendum et interdictum averseris. Membrum tuum est, licet calamitate frangatur. Tibi, licet animo foris prætereas, pauper relictus est, ut Deo : his enim verbis fortasse te pudore promovebo. »

3. COR INOPIS NE AFFLIXERIS, ET NON PROTRAHAS DATUM ANGSTIANTI. — « Datum, » id est, eleemosynam, quam dare debes, dare cogitas ac daturus es. Idem malum aliisque verbis et sententiis exaggerat. Græce, *cor irritatum ne conturbes*, q. d. Cor pauperis satis offenditur, irritatur, et ad tristitiam iramque provocatur sua miseria, fame et egestate : noli ergo illud tua cunctatione vel repulsa magis concitare et irritare. Tigurina : *Cor exacerbatum ne perturbes magis, nec differas quod erogaturus sis in egenum* ; Syrus : *Viscera hominis pauperis ne dolore afficias, et ne prohibeas munus ab inope.*

Cito faciendae eleemosynæ, cur? Ratio prima.

Ratio a priori est, *prima*, quod, qui cito facit eleemosynam indigenti, totam aufert miseriam ; qui vero tarde, partem duntaxat miseriæ aufert, partem vero ei relinquit. Nam, v. g. qui famelico succurrit tertia die, per duos priores dies eum famere permittit ; quæ sane ingens est miseria et tormentum : qui si illico succurrisset, duos pariter priores dies famis et miseriæ illi ademisset. Quare, qui cito dat, plus dat quam qui tarde ; quia totam homini afflictionem adimit, eumque in quiete commodoque statu constituit. Hanc rationem dat S. Basilius homil. 6 in *Ditescens* : « Jam quando suppetit, inquit, quid prohibet, quo minus liberaliter impertiare? Nonne inops adest? non sunt plena horrea? non merces a Domino parata? non mandatum manifestum? esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit, et tu eleemosynam in crastinum differs. Audi Salomonem : Ne dicas : Regressus revertere, et cras dabo ; ignoras enim quid sequens pariet dies. » Et S. Gregorius III parte *Pastor.*, admon. 21 : « Ne, inquit, quæ præbenda sunt citius, sero præbeantur, audiant quod scriptum est : Ne dixeris amico tuo : Vade, et revertere, cras tibi dabo. » Et Nazianzenus, *orat.* 16 : « Ne nox quidem, inquit, misericordiæ officia tibi interrumpat. Ne dixeris : Rediens redi, et crastino die dabo tibi, ne quid inter propositum tuum et beneficium intercedat ; una enim beneficentia est, quæ moram non admittit. »

Secunda, quod qui cito dat, cito explet desiderium, quod cruciat indigentem ; qui vero tarde, sinit eum desiderio suo cruciari : *Spes enim, quæ differtur, affligit animam.* Quare, sicut corpus cruciatur, dum extenditur ultra naturalem modum et situm in equuleo ; sic pariter cruciatur animus, dum extenditur distentione spei, et longa expectatione rei desideratæ. Quod ergo est corpori equuleus, hoc animæ est extensio spei, sive

dilatatio rei speratæ. Si ergo hominem equuleo corporis statim liberas, si potes, nec vel a momentum tardas ; cur pariter illico non liberas eundem equuleo animæ, id est, cruciatu spei et desiderii? Hoc significat hic Siracides dicens : « Non protrahas datum angustianti. » Hanc rationem dat Seneca lib. II *De Benef.* : « Nihil æque, inquit, amarum est, quam diu pendere ; æquiore quidem animo ferunt præscindi spem suam, quam trahi. » Et Salomon, *Proverb.* XIII, 12 : « Spes, quæ differtur, affligit animam, lignum vitæ, desiderium veniens. » Septuaginta : *Melior est, qui incipit succurrere cordi, quam qui promisit et in spem remisit.* In Hebr. est elegans oppositio : *Spes protracta infirmitat cor, vel est infirmitas cordis.* Huic autem infirmitati bene opponitur lignum vitæ, quod affert sanitatem et robur.

Tertia, quod qui cito dat, indicat animum benevoluntatis, se scilicet libenter dare ; qui vero tarde, indicat animum avarum et malevoluntatis, vel certe minus benevoluntatis. Munus autem et eleemosyna maxime æstimatur ex animo et benevolentia dantis. Quare longe gratius est munus exiguum cito, et liberali animo datum, quam magnum tarde et ægre, avaro vel pigro animo præstitum. Hanc rationem dat Seneca lib. II *De Benef.* : « Verissimum, inquit, existimo quod ille amicus dixit : tantumdem gratiæ demi, quantum moræ adjicitur. » Quare Democritus, ut Stobæus refert, dicere solitus erat : « Si bene de aliquo mereri vis, citissime da ; mora enim ingratum redditur, et parum amabile, quidquid dederis. » Idem Seneca in *Prov.* : « Duplex, ait, fit bonitas, cum accedit celeritas ; minus decipitur, cui negatur celeritas, quod recipere potuit. » S. Gregorius Nazianzenus *De Pauper. amore* : « Beneficium enim gratia, inquit, promptitudine et celeritate congematur, » juxta illud Publii Mimi : « Qui cito dat, bis dat ; » et illud Luciani, ut Ausonius vertit :

Si bene quid facias, facias cito ; nam cito factum
Gratum erit : ingratum gratia tarda facit.

Addit *quarto* Siracides, quod qui negligit preces pauperis postulantis eleemosynam, eum despiciat et contristet, ac subinde ad iram et impatientiam adigat, ut mala imprece neganti eleemosynam, quorum omnium vindex est Deus, qui est pater pauperum. Hanc rationem dat Seneca lib. II *De Beneficiis*, cap. I : « U^t majoribus, inquit, nostris gravissimis visum est, nulla res carius constat, quam quæ precibus empta est. Adeo etiam deos, quibus honestissime supplicamus, tacite malumus, et intra nosmetipsos precari. Molestum verbum est, onerosum, et demisso vultu dicendum : Rogo. » Idem, lib. II *De Benef.* cap. VII, asserit « beneficium morose datum simile esse pani lapidoso, quem esurienti accipere necessarium est, sed acerbum. » Tale illud *Prov.* XX, 17 : « Suavis est homini panis mendacii ; »

id est, videtur suavis, « et postea implebitur os ejus calculo. » Quocirca Sponsa celebrans Sponsi liberalitatem *Cant.* v, 14 : « Manus illius, inquit, tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis ; « tornatiles, » quia faciles, *aptes*, promptæ ad dandum ; « aureæ, » quia aurum largiuntur ; « plenæ hyacinthis, » quia omnium gratiam conciliant, omnesque sibi amore devinciunt. Huc facit dictum Diogenis : « Non sunt porrigendæ manus amicis, digitis complicatis, » q. d. Non sufficit amicis te exhibere amicum ; sed amicitia jungenda est benevolentia. Ita Laertius lib. VI.

Denique : « Qui tarde dedit, diu noluit, » ait Seneca lib. I *De Benef.* cap. I. Et Philo : « Beneficentia, ait, sicut luna nunquam pulchrior apparet, quam cum plena est. » Plinius, in *Panegy.* *Trajani*, celerem beneficentiam commendat. « Sic ingenui largique fontes, ut ubique prosint, ire festinant ; sic celeriter in terras cælo missa perveniunt ; sic denique divina illa mens, quæ totum hunc mundum gubernat, quidquid cogitavit, illico fecit, » ait Eumenius orator in *orat. ad Constantinum*, cap. x. Xenophon, an propius Numini accesserit Persarum rex, an Agesilaus, examinans in Vita ejus : « Putabat ille, inquit, splendidum esse, quod negotia tardius conficeret ; hic maxime tum lætabatur, cum homines id quod cupiebant celerissime consecutos dimitteret. » De Cimone sic scribit Æmilius Probus : « Semper pedissequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis ejus indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare. » Aurea est Theodorici regis vox apud Cassiodorum, lib. III, *epistola* 40 : « Apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare ; nec possumus æstimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. » Nam, ut idem ait lib. XII, *epist.* 8 : « Hoc est bona desideria suspendere, quod illicite perpetrare. » Quocirca de Gratiano Imperatore ita scribit præceptor ejus Ausonius Burdigalensis : « Spem superas, cupienda prævenis, vota præcurris ; quæque animi nostri celeritas divum instar affectat, beneficiis præeuntibus anteceditur : præstare tibi est, quam nobis optare velocius. » Hoc ergo regium est, hoc divinum.

4. ROGATIONEM CONTRIBULATI NE ABJICIAS. — Græca Complut., *supplicem in tribulatione positum, vel tribulatum ne abjicias* ; Tigurina, *supplicem afflictum ne rejicias* ; Arabicus, *ne avertas te a voce petentis* ; Syrus, *deprecationem pauperis ne derelinquas*. Hinc Aristoteles in *Physiognom.* cap. VI : « Misericors, ait, est sapiens et modestus (ut, vel det, quod petitur ; vel si id nequit, det bona verba, ait Rabanus) ; immisericos, insipiens et inverecondus. Misericordes quicumque pulchri et albi coloris, et habent oculos pingues, et nares deorsum distantes, ac semper plorant. » Lactantius in *Epitome suarum Institut.* cap. v : « Ergo animal, ait, commune atque consors esse debemus, ut nos invicem præstandis recipiendisque auxiliis munia-

mus. Multis enim casibus et incommodis fragilitas nostra subjecta est, speres tibi accidere posse, quod alteri accidit : ita demum excitaberis ad opem ferendam, si sumpseris ejus animum, qui opem tuam tunc in malis constitutus implorat : si quis victu indiget, impertiamur ; si qui nudus occurrerit, vestiamus. »

5. AB INOPE NE AVERTAS OCULOS TUOS PROPTER IRAM. — Cujus? *Primo*, accipe iram divitis, a quo pauper eleemosynam petit, q. d. Ne irascaris pauperi, eamque repellas quasi importunum, qui clamoribus suis tuas aures obtundat. Si enim id feceris, ipse tibi maledicet, et Deus eum exaudiet. Innuit hoc Rabanus, et Tigurina, dum vertit, *oculum per iram ne dejicias ab egeno*. Hoc enim est τὸ χάρων ὀφθαλμοῦ, quod est in quodam vetusto codice Græco, etsi in aliis passim, æque ac Syriacis, id desit. Unde et S. Augustinus in *Speculo* legit τὸ *propter iram*. *Secundo*, accipi potest ira pauperis ; de ea enim immediate ante dixit : « Non exasperes pauperem. » Et mox explicans subjungit : « Et ne relinquo quærentibus tibi retro maledicere. » Nam, ut ait Comicus :

Fames et mora bilem in nasum concitant.

Hoc est quod ait Salomon *Proverb.* cap. XXI, 14 : « Munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. » *Tertio*, accipi potest ira Dei, quam concitat ira et maledictio pauperis, q. d. Noli avertere oculos a paupere ; hocque neglectu et despectu ejus iram concitare, quia ipse iratus suas contra te querelas deponet apud Deum, ejusque maledictionem tibi impreans, vindictam ejusdem tibi accerset. Hoc est, quod subdit :

ET NON RELINQUAS (OCCASIONEM) QUÆRENTIBUS TIBI RETRO (id est secreto, post tergum tuum, cum coram et in faciem non audeant) MALEDICERE. — Græca et Syrus, *et ne des illi locum, ut maledicat te* ; Arabicus, *ne facias illi viam adversum te, ut tibi maledicat* ; Tigurina, *nec locum male tibi precandi cuiquam des*. Sensus ergo est, q. d. Ne tua aversione et ira des occasionem pauperibus, qui a te quærent et postulant eleemosynam, ut tibi post tergum maledicant, id est, mala apprecentur a Deo. Rationem subdit :

6. MALEDICENTIS ENIM TIBI IN AMARITUDINE ANIMÆ (quam tu tua avaritia, duritia et ira inique concitasti) EXAUDIETUR DEPRECATIO ILLIUS (τὸ illius per pleonasmum Hebræis usitatum redundat : Hebræi enim antecedenti substantivo subnectunt pronomen demonstrativum, quod apud Latinos et Græcos redundat. Causam subdit) : EXAUDIET AUTEM EUM QUI FECIT ILLUM, — q. d. Deus creator exaudiet illum, tanquam suam creaturam afflictam, a te spretam et sibi derelictam ; ipse ergo quasi pauperum et pupillorum advocatus et pater, justam ejus contra te querelam et causam suscipiet, teque condemnabit et puniet. Unde Syrus nervose vertit : *maledicet enim ipse amarus palato ex tota anima*

suu, et vocem clamoris ejus exaudit Creator ejus; et Arabicus, *præ iracundia enim maledicit de extremis cordis sui, et exaudit Creator illius vocem humilitationis ejus*; et Tirugina, *nam animi præ acerbitate male tibi peccantis orationem Creator ejus exaudit*. Huic affinis est illud Salomonis Proverb. XXI, 13: « Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur. » Hæc enim est justa lex talionis. Similis de vidua et pupillo sancita est Exodi XXII, 22.

Appositum hujus rei exemplum recenset Sigebertus in Chronico, tempore Sabiani Pontificis, sub annum Christi 605, et ex eo Cardinalis Baronius in Annal. anni jam dicti, de nautis quibusdam, qui cum pauperi eleemosynam petenti insulse respondissent, « se in navi nil nisi lapides habere, » respondens ille imprecando dixit: « Verum ergo sit, quod dicitis. » Quo dicto, omnia versa sunt in lapides, colore tamen pristino et forma eadem in singulis remanente.

Quocirca Nazianzenus in Tetrastichis, hos ad eleemosynam dat stimulos:

1. Depelle cuncta: sint opes solus tibi Christus.
2. Tuæ, quas porrigis, non sunt opes.
3. Debitorem præfer omnibus Deum, Frusto rependit scepra qui celestia,
4. Alit tegitque pauperes pascens, Deum.
5. Accessit ad me pauper: at frustra tamen? Christe, extimesco ne tuam quærens opem, Abeam vicissim prorsus abs te nil ferens. Nam quod negat quis alteri, frustra petit.

Idem in Monostichis:

Eris si beneficus, imitaberis Deum;
Fac sis benignus, ut benignum habeas Deum.

Porro notat Palacius Deum non audire cujusvis pauperis imprecationes; sed, si justus pauper, inquit, in re gravi juste petat, et tu injuste negas, audiet Deus cruentam imprecationem, et juste te damnabit injustum. Secus erit, si bona quavis ratione negabis; sunt enim quidam pauperes improbi, adeoque audaces et importuni, ut, nisi illico des quæcumque petunt, diras omnes imprecantur. Hos non audit, sed potius retundit et respuit Deus.

7. CONGREGATIONI PAUPERUM AFFABILEM TE FACITO. — Græca et Syrus non habent *τὸ pauperum*; sic nec Arabicus, qui vertit, *dilectum te fac ecclesie*; sed ex præcedentibus et sequentibus liquet id subintelligi, præsertim quia in cœtu et congregatione populi, plerique sunt tenues et pauperes. Rursum pro *affabilem* habent, *προσφιλή*, id est *amicabilem*; Complut., *amicabilem*; sed *amicabilis* est *affabilis*. Est hæc sententia bimembris, duoque docet: scilicet, quomodo cum paribus et inferioribus, quales sunt plebei et pauperes, nos gerere debeamus, nimirum amabiliter et affabiliter, quasi patres, æquales et socii, ac quomodo cum superioribus, quales sunt presbyteri, seniores et magnates, nimirum humiliter et submisse. Palacius tamen

omnia refert ad pauperes, quia de eis hic continuus est sermo, q. d. Cœtui pauperum esto affabilis; sed et, si qui inter eos sint presbyteri, id est senes aut magnates, qui gradu suo exciderunt, ad inopiam redacti sunt, eos honora, et coram eis te humilia: nobilis enim ob paupertatem, nobilitatem suam et honorem non amisit; sed potius, si probus sit et patiens, adauxit, et sicut in senes resplendet æternitas Dei Patris, ita in nobili refulget ingenuitas Dei Filii.

ET PRESBYTERO HUMILIA ANIMAM TUAM. — Hæc verba desunt in Græco et Syro. Presbyterum intellege, tum ætate, puta seniore, ut vertit Tigurina; tum gradu et ordine, puta sacerdotem; huic enim maxime credita est cura animæ, quæ proinde illi humilianda est, ut ab eo se instrui, duci, regi, absolvi et perfici sinat.

ET MAGNATO (Græce *μαγνήτι*, id est, *magnati*), HUMILIA CAPUT TUUM. — Arabicus, *subjice te præfectis civitatis*; Syrus, *præsidibus urbis humilia caput tuum*; Tigurina, *optimati caput tuum submitte*; *μαγνήτες* enim vocantur quasi *μαγιστοι*. Sic *μαγνητες*, id est *magnetes*, apud Macedones dicebantur, qui apud nos senatores dicuntur, sive principes et capita urbis. Unde et summum magistratum vocant Magnetarchen, teste Livio, lib. V Bell. Macedoniæ. Magnatibus ergo, ut talibus, debetur submitio et reverentia, quam proinde eis jubet deferri Siracides. Sunt enim nonnulli plebei, ita vel rustici, vel stolidi et arrogantes, ut cum magnatibus agere velint quasi cum æqualibus, quasi par cum pari, socius cum socio: quo merito offenduntur magnates, ideoque tales humiliare et castigare satagunt.

8. DECLINA (inclina) PAUPERI SINE TRISTITIA AUREM TUAM. — Arabicus, *humilia animam tuam indigentem*. *τὸ sine tristitia* non est jam in Græco, nec Syro; sed legit illud S. Chrysostomus lib. III De Sacerdot., scilicet, *ἀλπίως*; et Tigurina, *præbe aurem tuam pauperi citra molestiam*. Multi enim audiunt pauperes, sed cum molestia, tædio, tristitia: qua proinde tollunt, vel valde imminuunt decus suæ patientiæ et misericordiæ. « Quia qui coactus aliquid facit, mercedem non habet, » ait Ambrosius in II Epist. ad Corinth. cap. VIII.

Præclare S. Chrysostomus, homilia 21 in Epist. ad Rom., explicans illud cap. XII: *Qui miseretur, in hilaritate, causam et stimulum dat*: « Quis, inquit, regnum accipiens mæstus est? Quis peccatorum remissionem recipiens, in mœrore manet? noli itaque pecuniarum respicere sumptum, sed magis, qui ex illo sumptu est, proventum. Si enim qui seminat, gaudet, tametsi in incertum seminet; multo magis qui cælum quasi agrum colit. » Denique « hilarem datorem diligit Deus, » Corinth. IX, 7; non eum qui mœrore afficiatur, perinde ac si pecuniam in pauperes erogatum perdat: cui audiendus est S. Cyprianus, tract. De Opere et Eleemosyna: « Metuis, inquit, ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter ceperis?

Quando factum est, ut justo possent deesse subsidia vitæ? Danieli in lacu ad leonum prædam jussu regis incluso prandium divinitus apparatur; et tu metuis de operanti tibi, et Dominum promerenti desit alimentum? Unde hæc incredula cogitatio? unde impia et sacrilega ista meditatio? » etc.

ET REDDE DEBITUM TUUM. — Deest id in Græco et Syro: « Debitum » intellige, tum eleemosynæ, tum affabilitatis et facilitatis in audiendo pauperem. Unde Arabicus vertit, *redde illi responsum et pacem in mansuetudine*; Tigurina, *fungere officio tuo*; officium enim significat debitum, puta, omne id quod alteri exhibere debemus, sive illud debitum sit ex justitia, sive ex charitate, sive ex misericordia, sive ex affabilitate et modestia, sive ex quacumque alia virtute. Porro divites sæpe debent pauperibus multa ex justitia pro mercibus, servitiis, laboribus, etc., ab eis sibi exhibitis, ac in illis persolvendis sunt morosi, tardi et difficiles, quia superbe pauperibus dominari volunt, ab eisque quasi subditis sibi omnia deberi censent. Quia in re peccant non tantum contra charitatem, sed etiam contra justitiam. Jubet ergo eis Siracides ut pauperibus præstent omne debitum, primo justitiæ, deinde charitatis et cæterarum virtutum.

Ex hoc loco liquet eleemosynam non esse quid liberum, sed esse debitum. Unde S. Ambrosius lib. De Naboth, cap. XII: « Debitum igitur reddis, inquit, non largiris indebitum. » Ideoque dicit tibi Scriptura: « Declina pauperi aurem tuam, et redde debitum tuum, » Et S. Augustinus in Psalm. CXLVII, ante medium: « Quære, inquit, quantum tibi Deus dederit, et ex eo tolle quod sufficit. Cætera, quæ superflua jacent, aliorum sunt necessaria; superflua igitur necessaria sunt pauperum; res alienæ. » Et serm. 249 De Temp.: « Quidquid, excepto victu mediocri et vestitu rationabili, superfuerit, non luxuriæ reservetur, sed in cœlesti thesauro per eleemosynam pauperum reponatur. Quidquid enim Deus nobis, plus quam opus est, dederit, non nobis specialiter dedit, sed per nos aliis erogandum transmisit; quod si non dederimus, res alienas invasimus. » Idem dicit S. Hieronymus, vel quisquis est auctor, in Regula Monachorum, cap. VI, relatus a Gratiano in Decretis.

ET RESPONDE ILI PACIFICE (cofrige cum Romanis, pacifica; hoc enim significat Græcum *εἰρηνικῶς*) IN MANSUETUDINE. — q. d. Responde pauperibus mansuete et benigne ea quæ animo eorum pacem et serenitatem afferant, non iram et indignationem moveant. ut tibi benedicant, non maledicant, uti dixit vers. 8. Syrus, *responde illi pacem* (ea quæ pacis sunt, ea quæ pacificent mentemque tranquillam) *cum mansuetudine*; Tigurina, *responde eadem amice cum mansuetudine*. Vere S. Ambrosius, vel quisquis est auctor (non enim videtur esse Ambrosii), in Epist. I ad Timoth. cap. IV: « Omnis, inquit, summa disciplinæ nostræ (Christianæ) in misericordia et pietate est. »

9. LIBERA EUM, QUI INJURIAM PATITUR, DE MANU SUPERBI. — Arabicus, *vindica damno affectum ab illo qui eum damno afficit*; Syrus, *libera afflictum ab affligentibus eum*; Tigurina, *injuriam patientem eripe e manu injuriantis*. Græce, *ἐξελθὺν ἀδικουμένου ἐκ χειρὸς ἀδικούντος*, id est, *eripe injuriam patientem de manu injuriantis*. Illic enim est actus misericordiæ par, vel major, illi qui dat panem et necessaria pauperi. Sic Abraham liberavit Lot captum ab hostibus, Genes. XIV. Moyses liberavit Judæum ab Ægyptio, Exodi II. Idem sanxit Salomon Proverb. XXIV, 14: « Erue, inquit, eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad perditionem, ne cesses liberare. Si dixeris: Vires non suppetunt; qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem animæ tuæ nihil fallit. » Hoc est quod eum imitatus Siracides subjungit:

ET NON ACIDE FERAS IN ANIMA TUA. — hoc est, « tædiose, vel indigne, ait Rabanus, quia charitatis fervorem erga proximum se non habere ostendit, qui eum ab hoste eripere non contendit. » Ubi nota: *τὸ acide* potest primo accipi pro *accede*, ut sit adverbium derivatum ab *accede* et *acedia*, pro quo valge (licet barbare) dicitur *accedia*. Unde et nonnulli codices hic habent, *accede*, quomodo Interpretem Latinum vertisse est verisimile, sicut et cap. VI, 26: « Ne acedieris in vinculis ejus; » et cap. XXII, 16: « Non acedieris in stultitia, » ubi Græce est *μὴ ἀκηδίασῃς*. Quare *τὸ acide*, vel *accide*, pronuntiandum est penultima longa: respondet enim longæ vocali η, quæ est in Græco ejus etymo *ἀκηδίας* et *ἀκηδία*, id est *acedia*, torpor, tædium, pigritia, mœror, ita dicta a *κῆδος*, id est cura, labor, et a *privatio*; unde *ἀκηδίας* idem est, quod sine cura, expers laboris, incurius, negligens, torpidus, acedus. Sensus ergo est: hanc, quam dixi præstandam, injuriam patientis liberationem, non feras in animo tuo *acide*, hoc est, cum tædio et tristitia, q. d. Non sit tibi tædiosum eam præstare, ne sis acedus, piger, lentus et tardus ad eum liberandum; sed libenter, alacriter et velociter eum libera. Ita Jansenius. Favent Græca, quæ habent, *μὴ ἀκρηδίασῃς*, id est, *ne sis pusillanimis*, quod Interpres Romanus vertit, *non acedieris*; acedus enim est pusillanimitas. *Acedia* enim filia sunt pusillanimitas, metus, torpor, tristitia, tædium, tarditas, desperatio. Tigurina, *ne dimittas animum*.

Secundo, *τὸ acide* latine et proprie cum Lyrano deducas non ab *acedia* (sic enim *accede* dicendum fuisset, non *acide*), sed ab *acor* et *acidus*, ut idem sit quod ægre, iracunde, moleste, indignanter, sive, ut Rabanus ait, *indigne*, vultuque acido et moroso, quasi acetum bibisses, aut acidum pomum comedisses; fructus enim *acidi* molestant dentes eosque obstupesciunt, ideoque maxillas contrahunt, faciemque acidam exhibent. Pusillanimes enim, cum opus arduum occurrat, cui se impares arbitrantur, aut cui ex parvitate animi succumbunt, ut illud exortiant, irascuntur et in-